

mgr Piotr Kułak

Wizerunek kobiet w polskich rysunkach satyrycznych dwudziestolecia międzywojennego

Streszczenie

Przedmiotem dysertacji są polskie rysunki satyryczne poświęcone kobietom i ich życiu, publikowane w wybranych czasopismach satyryczno-humorystycznych w latach 1918-1939. Wiele zmian, o które walczyły organizacje kobiece jeszcze przed pierwszą wojną światową, wprowadzono w latach 20. i 30., dlatego przez całe dwudziestolecie kwestia kobieca budziła duże zainteresowanie ówczesnego społeczeństwa. Sprawami kobiet interesowały się głównie publicystki związane z prasą kobiecą. Obok nich istniała druga grupa zafascynowana tym tematem, którą byli twórcy pism satyryczno-humorystycznych. O stopniu ich zaangażowania w ten temat najlepiej świadczy stale zwiększająca się liczba ukazujących się w prasie rysunków, których bohaterkami były kobiety oraz problemy dotyczące ich życia. Rysunki satyryczne, jako specyficzna forma publicystyki, komentowały najczęściej wydarzenia z życia codziennego i, jako medium silnie osadzone w ówczesnych realiach społecznych, tworzyły rodzaj swoistej kroniki.

Celem pracy stało się spojrzenie na kobiety dwudziestolecia międzywojennego oczami ówczesnych rysowników i redaktorów pism oraz wydobyć z krzywego zwierciadła karykatury prawdziwych spostrzeżeń, postaw i stosunku do kobiet w tym okresie. Cel ten osiągnięty został przez przeprowadzenie krytycznej analizy rysunków satyrycznych dotyczących problematyki kobiecej, a także analizy owych przedstawień wizualnych w kontekście historycznym i historyczno-artystycznym. Przeprowadzone w niniejszej pracy analizy pozwoliły uzyskać odpowiedź na główne pytanie dotyczące obrazu kobiet, jaki został wykreowany w polskich rysunkach satyrycznych lat 20. i 30. XX wieku

Dysertacja składa się z rozbudowanego wstępu, czterech rozdziałów oraz zakończenia.

We wstępie: zaprezentowano przedmiot i cel rozprawy; przedstawiono dotychczasowy stan badań nad: karykaturą polską dwudziestolecia międzywojennego, wizerunkiem kobiet w rysunkach satyrycznych, czasopiśmiennictwem satyryczno-humorystycznym tego okresu, historią kobiet w Polsce międzywojennej; omówiono także podstawowe problemy związane z przyjętą w pracy terminologią oraz założenia metodologiczne.

Rozdział pierwszy stanowi wprowadzenie do prezentowanych w pracy zagadnień. Znalazły się w nim: syntetyczna charakterystyka sytuacji kobiet w Polsce w latach 20. i 30. oraz przemian zachodzących w ich życiu osobistym, zawodowym i publicznym; prezentacja

tygodników satyryczno-humorystycznych, stanowiących główne źródło rysunków; wyniki analizy treściowej i statystycznej prasy; omówienie zagadnień związanych z odbiorem i zasięgiem prasy w dwudziestoleciu międzywojennym.

W rozdziale drugi, poświęconym sztuce karykatury, scharakteryzowano rozwój tej dziedziny w dwudziestoleciu oraz przywołano nazwiska najważniejszych twórców rysunków poświęconych kobietom. W części tej, znalazły się zagadnienia związane z artystycznym rozwojem karykatury, jej autonomizacją i przemianami w podejściu do niej ze strony ówczesnych artystów, krytyków oraz historyków sztuki. Ważną częścią rozdziału drugiego było także wskazanie na różnorodność formalną karykatur oraz na relację słowa i obrazu w rysunkach satyrycznych. Niemniej istotne dla przeprowadzonych badań było omówienie strategii wizualnych karykatury, które w sposób bezpośredni wpływały na ostateczne odczytanie znaczenia rysunku.

Główną część rozprawy stanowi rozdział trzeci, w którym przeprowadzono analizę rysunków dotyczących zagadnień z życia kobiet. Materiał źródłowy podzielono tutaj na kilka nadrzędnych grup związanych z życiem rodzinnym, zawodowym, publicznym, prywatnym oraz intymnym. We wszystkich wymienionych kategoriach wskazano i omówiono dominujące w rysunkach satyrycznych typy kobiet. W niniejszej części rysunki zaprezentowane zostały na tle historycznych przemian w życiu kobiet, a także na tle ówczesnej publicystyki i innych tekstów kultury, między innymi: filmów, literatury popularnej, utworów kabaretowych oraz zagranicznych rysunków satyryczno-humorystycznych.

W czwartym rozdziale pracy, zaprezentowano zagadnienia związane z różnicami i podobieństwami w podejściu do omawianych zjawisk ze strony karykaturzystów i karykaturzystek. W części tej znalazło się także miejsce na rozważania na temat specyfiki karykatury jako sztuki uznawanej tradycyjnie za męską dziedzinę twórczości oraz na temat wykluczenia kobiet z zawodu karykaturzystek.

W zakończeniu przedstawiono wnioski z analizy rysunków satyrycznych dotyczących kobiet i przemian w ich życiu.